

Earthworks compaction ratio and compaction methods – deep compaction with Impactor 2000

Földmunkák tömörsége és tömörítési módszerek – mélytömörítés Impactor 2000-rel

FÜLÖP Balázs–Csaba, drd építőmérnök

S.C. Inreco Remix S.r.l., Str. Călimanului, Nr. 26, Marosvásárhely, Maros megye,

www.inreco.ro

Abstract

The load from every building, bridge, road and railroad is transmitted in direct or indirect way into the deeper earth layers, through the earthwork. Whenever a structure is damaged, the quality of earthwork is checked first and in many cases the cause is found in it. This is when the question always arises: "Why did it happen? Who is to blame? What should have been done differently?". The answers we can find in Karl von Terzaghi's words: "The one thing an engineer should be afraid of is the development of conditions on the job which he has not anticipated. The construction drawings are no more than a wish dream. I have the impression that the great majority of dam failures were due to negligent construction and not to faulty design."

Kivonat

Minden egyes épület, híd, út és vasút tömegéből eredő terhelés közvetett vagy közvetlen módon, de végül egy földművön keresztül jut át a föld mélyebb rétegeibe. Valahányszor egy szerkezet megsérül, legelőször a földmű állapotát ellenőrzik és nagyon sok esetben ebben is találják meg a kiváltó okot. Ilyenkor mindig felmerül a kérdés: „Miért történt? Ki a hibás? Mit kellett volna másként tenni?”. A választ megtaláljuk Karl von Terzaghi szavaiban: „The one thing an engineer should be afraid of is the development of conditions on the job which he has not anticipated. The construction drawings are no more than a wish dream. I have the impression that the great majority of dam failures were due to negligent construction and not to faulty design.”, miszerint a kiváltó ok a legtöbb esetben nem a tervezésben, hanem a kivitelezésben keresendő.

Kulcsszavak: tömörség, tömörítés, ellenőrzés, impactor

FÖLDMUNKÁK TÖMÖRSÉGE ÉS TÖMÖRÍTÉSI MÓDSZEREK - MÉLYTÖMÖRÍTÉS IMPACTOR 2000-REL

1. Tömörség

A tömörödés az a fizikai folyamat, amely során mechanikai munka hatására az anyag szilárd összetevői újra rendeződnek, csökkentve az anyag porozitását és ezáltal egységnyi tömegű anyagnak a térfogatát. Más szóval, a tömörítés hatására megnövekszik az anyag sűrűsége. Ebből a gondolatmenetből kiindulva, a tömörség ellenőrzésére a legjobb módszer a sűrűség változásának a követése.

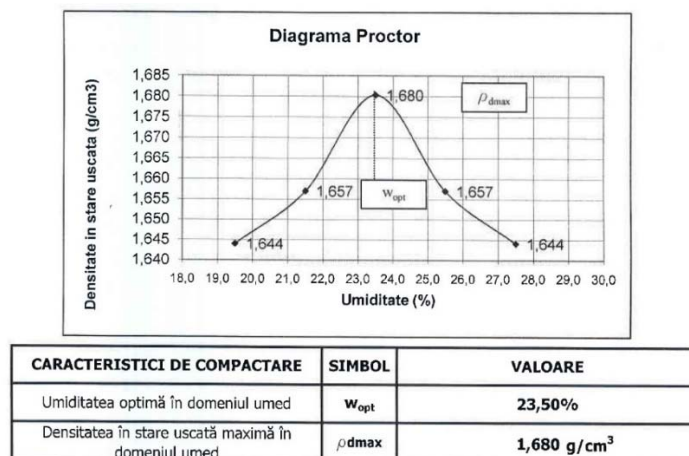
A tömörség növekedésének következménye az anyag mechanikai ellenállóképességének a növekedése és a vízáteresztő képességének a csökkenése. Vannak tömörség vizsgálatok, amelyek az anyag mechanikai ellenállásának mérésére alapoznak. Fontos megjegyezni, hogy az anyag tömörsége nagyban befolyásolja a teherbírást, de nem írja le annak valós értékét, így minősítésére célszerű külön teherbírás mérést végezni.

A tömörség mérésére a következő módszerek vannak használatban hazánkban:

1.1. Proctor vizsgálat

Proctor vizsgálat [11] során követni lehet az anyag sűrűség változását a víztartalom függvényében. A próba sorozatban növekvő víztartalom mellett azonos mechanikai munkával tömörítik a próba testeket, majd

egy Gauss görbén ábrázolják az eredményeket. A görbe csúcsán található az optimális tömörödési víztartalom (w_{opt}) hatására kialakult maximális sűrűség száraz állapotban ($\rho^{d,max}$).

1. ábra
Proctor vizsgálat eredményének ábrázolása

Annak függvényében, hogy milyen típusú anyagot vizsgálunk és azt milyen funkcióju rétegbe építjük be [14], az alábbi vizsgálatokat különböztetjük meg:

- Proctor normal: kötött talajok (földmunka, javítóréteg)
- Proctor modificat: szemcsés anyagok (alap és teherhordó réteg)

A két vizsgálat folyamatában nincs különösebb eltérés, a különbség a Proctor modificat próbatestek kialakításában és a többlet mechanikai munkával való tömörítésben van. A Proctor modificat értéke nagyobb, mint a Proctor normal értéke. Fontos, hogy a terepen való ellenőrzés folyamán nyomon kell követni a talaj típus változást, mivel ez téves eredményeket produkálhat.

A beépített anyag tömörségének a megállapításához [12] szükséges a beépített anyag sűrűségének a lemérése. Ehhez a vizsgálandó réteg teljes vastagságából mintát vesznek és megméri mérlegben (m), a minta térfogatát (V) vízzel vagy homokkal helyettesítve mérik le. Innen a beépített anyag sűrűsége $\rho^d = m/V$.

A labor körülmények között végzett Proctor vizsgálat eredményét tekintjük 100%-nak. A réteg tömörsége a Proctor vizsgálat eredményéhez viszonyított arány szám, százalékban kifejezve: $D = (\rho^d / \rho^{d,max}) * 100$ (%).

2. ábra
Tömörség mérés talaj javítás után: Hala NTN Sibiu

1.2. Könnyű ejtősúlyos tárcsa

Dinamikus tárcsás teherbírás vagy könnyű ejtősúlyos teherbírás (LWD – Light Weight Deflectometer) esetén [18] egy dinamikus erő hatására mért elmozdulást mérnek. A kapott adatokat (E_{VD}) felhasználhatjuk teherbírás mérésére (MN/m^2) és a tömörség kiszámítására. Európa nagy részén széles körben használják úgy teherbírás, mint tömörség mérésére, úgy szemcsés, mint kötött talajok esetén, de nem javasolt stabilizált talajok vizsgálatára, főleg miután a kötési folyamat megindult. Romániában ez a mérési módszer nincs szabványosítva, viszont a földmunkáknál elfogadják [1] belső ellenőrzéshez.

3. ábra
LWD teszt: DJ 693, Temes megye

Fontosnak találom megjegyezni, hogy helyiszini méréseknek elfogadnak egy 3 terhelésből álló folyamatot, aminek eredményeit egyaránt felhasználják a teherbírás mérésére és a tömörség meghatározására. Az eredmények értelmezése főleg korábbi mérések tapasztalatára és összehasonlító táblázatra alapszik. Ez az értelmezési módszer nagyon sok esetben téves és/vagy rosszul kielemezett eredményeket hoz, ami hatására könnyen kivitelezési hibákat lehet véteni. Ezzel ellentétben a nemzetközi [18] szabványok szigorúbb használatra ösztönöznek, pl. a tömörség megállapításához 18 terhelés szükséges.

1.3. Statikus tárcsa

Statikus tárcsás teherbírás [4] [17] vagy Lucas tárcsás teherbírás esetén egy statikus, több lépcsős erő terhelés hatására mért elmozdulást mérnek. A második terhelésből (E_{v2}) kapott adatokból kiszámítható teherbírás (MPa vagy N/mm^2) és a két terhelés adataiból következtethetünk egy valószínű tömörségre. Ezt tömörödési tényezőnek [1] hívjuk (E_{v2}/E_{v1}).

Pământuri coezive		Pământuri necoezive	
Gradul de compactare D (%)	Raportul E_{v2}/E_{v1}	Gradul de compactare D (%)	Raportul E_{v2}/E_{v1}
>100 %	<2.3	>100 %	<2.3
>97 %	<2.5	>98 %	<2.5
>95 %	<2.6	>97 %	<2.6

4. ábra
AND 530 – tömörödési tényező és tömörség kapcsolata

A tömörödési tényezőt nem tekinthetjük egyértelmű eredménynek a tömörség meghatározására. Értelmezése tapasztalatot igényel és nehéz számszerűsíteni. Mivel a dinamikus tárcsával ellentétben, a statikus tárcsás mérés szabványosított hazánkban [13], a tervezési fázisban az elérendő teherbírást gyakran az E_{v2} értékében határozzák meg és vele együtt a tömörödési tényezőt $E_{v2}/E_{v1}<2$ -ben. A realitás azt mutatja, hogy ez az érték csak zúzott kő és CKT esetén garantálható optimális körülmények között, míg a talajok esetén a fenti táblázatban is leírt 2,3 érték a várható, de előfordulhat cementes és meszes talajstabilizáció esetén a $E_{v2}/E_{v1}<2$ eredmény.

5. ábra

Lucas teszt: Kaufland Brassó, Brassó megye

Továbbá fontosnak tartom megjegyezni, hogy a fenti mérések és a tömörség közti relációk hiányosak és nehezen értelmezhetők. Ugyanakkor a statikus és a dinamikus tárcsás mérések [1] közötti összefüggésre van egy megközelítő képlet $E_{v2} \approx 600 \cdot \ln(300/300 - E_{VD})$, ami nagy szórást eredményez $E_{v2}/E_{VD}=(1-4)$. Elméletileg lehetségessé teszi a tárcsás teherbírás kiváltását, de gyakorlatilag nagy valószínűséggel újabb téves eredményekhez vezet.

2. Tömörítési módszerek

A helyes tömörítési módszer [6] kiválasztásához szükséges előzetesen meghatározni a tömörítendő anyag típusát és a tömörítendő réteg vastagságát/mélységét.

Statikus tömörítés során a tömörödéshez csak a gép saját súlya járul hozzá, ami a kerekek felületén adódik át. Legtöbb esetben gumikerekekkel szerelt henger vagy juh lábas vaspalástú henger. A statikus tömörítést az alábbi esetekben javasolják:

- a szemcsés anyagok legfelső rétegére, mert az erőteljes vibrálás hatására hajlamos fellazulni
- bevágásban elhelyezkedő kötött talajokra, mert az erőteljes vibrálás hatására a víz hajlamos a felsőbb rétegben összegyűlni, ezáltal a kötött talaj plasztikussá válik és elveszíti tömöríthetőségét és teherbírását

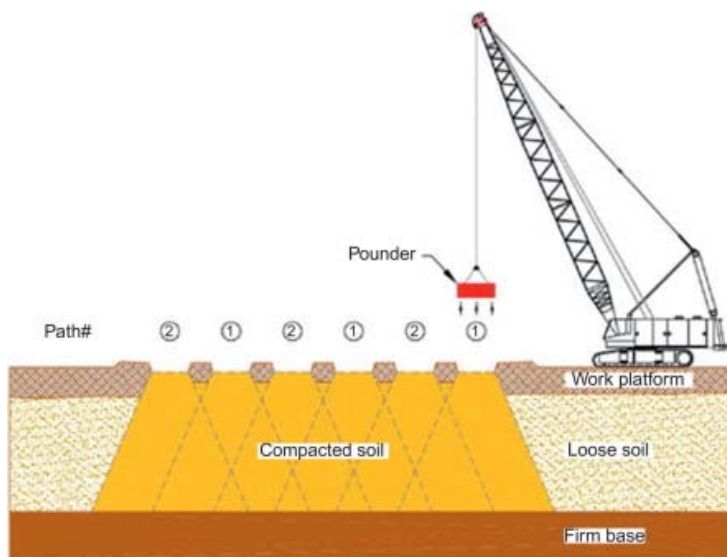

6. ábra
Szemcsés anyag statikus tömörítése gumihengerrel: DJ693, Temes megye

Dinamikus tömörítés során a tömörödéshez együttesen járul hozzá a gép saját súlya és egy mozgási energia. Annak függvényében, hogy a tömörítendő réteg hol helyezkedik el, beszélhetünk felszíni és mély tömörítésről.

2.1. Mélytömörítés

Dinamikus mélytömörítés esetén egy beton és acélból álló, mérettől függően 6-40 tonna tömegű súlyt engednek szabadon esni 10-30 méter magasságból. Ezen módszer javasolt azoknak a homokos és lösszöid általajoknak melynek vastagsága minimum 2-3 m, de a gép méreteinek függvényében lehet akár 6-8 méter is.

7. ábra

Dinamikus mélytömörítés: <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/dynamic-compaction>

Mivel a tömörítéshez szükséges az optimális víztartalom, szárazság esetén szükségessé válhat a víztartalom javítása locsolással. Az egyenletes eredmény érdekében célszerű a meghatározott számú üteget gyakorolni minden pontra és ezen pontokat rácsháló szerűen elhelyezni a munkaterületen. A munkálatok során az ütések hatására a felület egyenletlenné válik, amit a következő munkafázis kezdése előtt ki kell egyenlíteni.

Fontos megjegyezni, hogy ez a technológia nem alkalmazható agyagos talajokra és 2 méternél kisebb rétegekre. Szerkezetileg nagyok, szállítsuk körülményes és magasságuk miatt instabilak, egyenes felületre van szükség vontatásukhoz.

2.2. Felületi tömörítés

Felületi dinamikus tömörítés esetén a célgép rendelkezik egy vibráló szerkezettel. A súlyok szabadesése helyett az általa keltett vibrációkkal járul hozzá a folyamathoz. Az előző gépekhez képest tömegük

kisebb: 100 – 25.000 kg, ahogy az általuk tömörített vastagság is: ~50cm. Ebből az okból kifolyólag nem javasolják a szabványok [1] [3] a 30 cm-nél vastagabb rétegek betöltését/ tömörítést. Ugyanakkor nagyrésztük önjáró vagy vontatott, mozgás közben tömörít, nem igényel használatuk különleges körülményeket és szállításuk egyszerű.

8. ábra

Dinamikus felszíni tömörítés: WDP Ștefănești de Jos, Ilfov megye

Saját tapasztalataink alapján, az optimális tömörség eléréséhez a henger méretének megválasztásakor a következőket érdemes tartani:

- kötött talajok: 500 kg/cm
- szemcsés anyagok: 700 kg-cm

2.3. Impact technológia

Az Impact technológia felszíni és a mélytömörítés közti rést hivatott kitölteni, azaz 50-200 cm közti rétegek tömörítésére képes. A szerkezet a vontatott hengerek csoportjába tartozik [5]. Működési elve ugyancsak az előbbi két technológia keveréke. A vontatott eszköz egy forgó szögletes test valamely élével üti meg a felületet. Ez lehet három, négy vagy öt oldalú. A dinamikus hengereknél látott vibráló szerkezet helyett, egy a szabadesést felgyorsító rugós szerkezet segíti növelni a becsapódási energiát. Mivel az ütések frekvenciája és amplitúdója a két korábbi technológiában tapasztaltak közé esik, úgy az általa kifejtett hatás is ezen kettő közé esik.

9. ábra

Impactor 2000 típusú vontatott impact henger

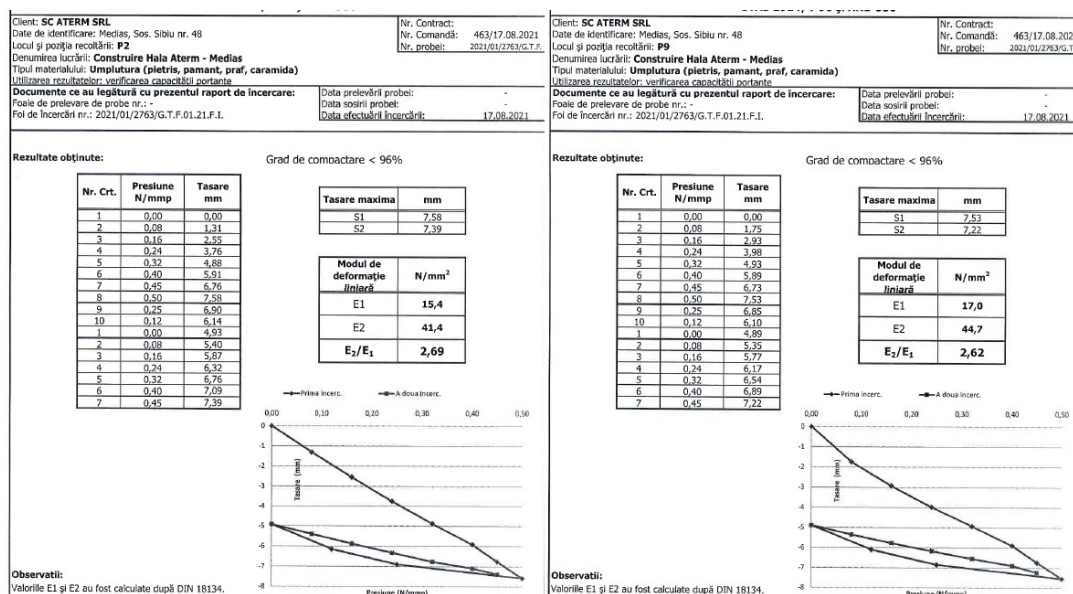
A földmunkálatok kezdetekor általánosan leástak közel 1-1,5 méter, kialakítva ezzel a földmű felső szintjét. Ezt a felületet dinamikus felszíni módszerrel tömörítették egy 16 tonnás kombi-vibro hengerrel.

3.2. Elvárások, munkavégzés, eredmények

3.2.1. Elvárások

Tervezési fázisban a legelső és csaknem a lefontosabb feladat az alapozás megtervezése. Ez a földmű a geotechnikai szabványok alapján gyengének számít alapozáshoz, így cölöp alapokat terveztek az épületnek. A gond az úthálózat és az épület padlólemezének lehetséges süllyedésében van.

Tekintve, hogy a földmű nem homogén, a benne található nagyobb beton darabok miatt penetrációs vizsgálattal a teherbírás nem volt megállapítható. A padlólemez szerkezete alatti földmű teherbírását $E_{v2} \geq 45$ MPa-ban határozták meg. A tömörítési folyamat befejeztével, ahol szemcsés anyagból volt a töltés, ott nagyrészt megközelítették a mérési eredmények az elvárt értékeket, a felületen magas agyag tartalmú zónák messze elmaradtak. További gondot jelentett, hogy az egyetlen rétegvastagság és nem homogén rétegek süllyedési mértéke nem előrelátható.

12. ábra

Statikus tárcsával mért teherbírás: Medgyes, Szegen megye

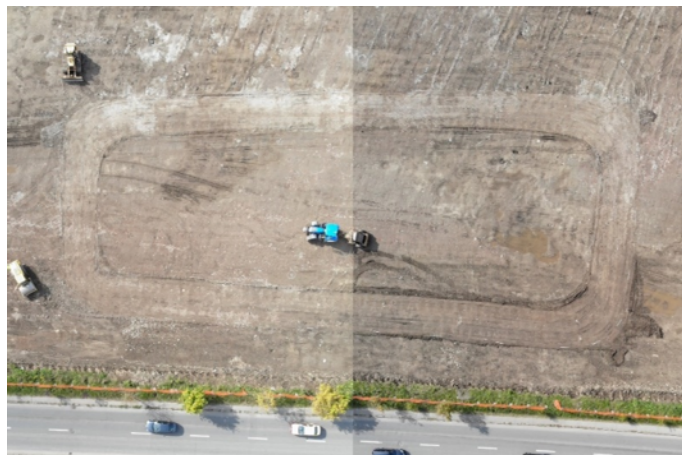
Elvárásként a következők fogalmazódtak meg:

1. általánosan el kellett érni az $E_{v2} \geq 45$ MPa értéket
2. minimálisra csökkenteni a későbbi süllyedés esélyét
3. megtalálni és kijelölni azon területeket a földműből amit feltétlenül szükséges kicserélni

3.2.2. Munkavégzés

A munkavégzés első szakaszában indokolt egy próbaszakasz építése annak érdekében, hogy meg lehessen állapítani a szükséges menetek számát. Ennek érdekében egy ellipszis alakú pályát alakítottunk ki úgy, hogy az egyik fele a szemcsés anyagon míg másik fele az agyagos területen fekdjön. Ahhoz, hogy a felület minden pontját ütés érje, minimum 3 hengerjárat szükséges. Többszöri próba után, a minimum szükséges hengerjárat számot 5 darabban állapítottuk meg.

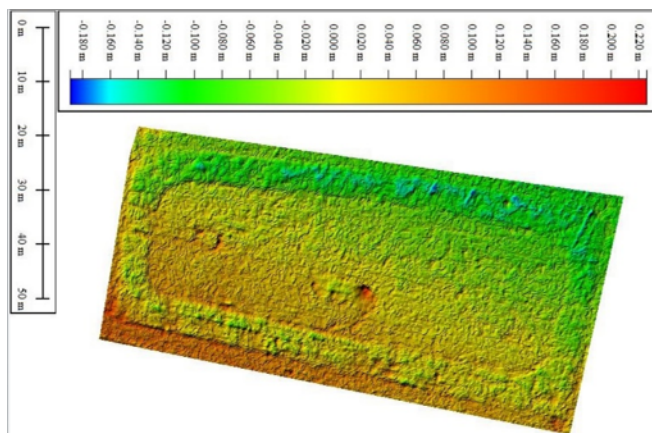

13. ábra
Próbaszakasz felülnézetből: Medgyes, Szeben megye

Amint az Impactor végzett a szükséges számú járattal, az így egyenletlenné vált felületet bulldózerrel egyenesre simítottuk, ügyelve arra hogy csak a próbaszakasz területéről ne hordjon ki anyagot. Az így lazává vált felületet földmunka hengerrel újra tömörítettük.

A próba szakasz felületét és a tengerszinthez mért magasságát, a geodéták felmérték GPS segítségével és összetett drón felvételeket készítettek úgy tömörítés előtt mint a tömörítés után. Fotogrammetriával követni lehet a szint változásokat, a méréseket egymásra helyezve meghatározhatjuk süllyedés mértékét.

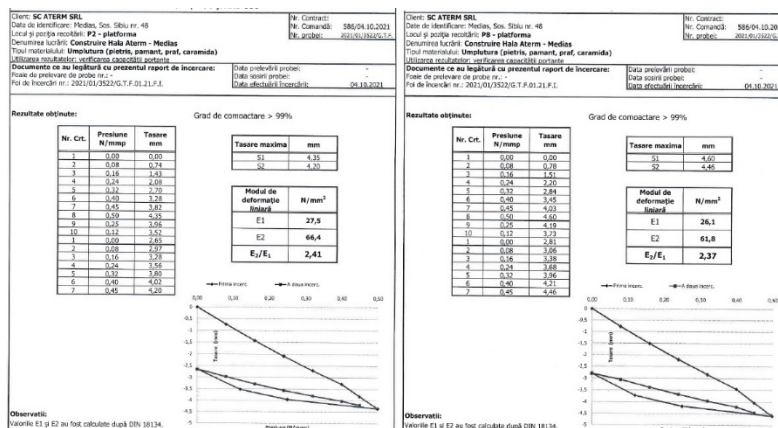
14. ábra
Fotogrammetriával ábrázolt szintkülönbség: Medgyes, Szeben megye

A próbaszakasz építése a labormérésekkel ért véget. Ellenőrizve lett a tömörség és a teherbírás statikus tárcsás (Lucas) méréssel. Annak érdekében, hogy a változások minél inkább nyomon követhetőek legyenek, próbáltuk a méréseket a korábbi mérések közelében végezni. Mivel a töltés nem homogén és nagyobb beton elemeket is tartalmaz, nem sikerült sem a tömörítés előtt sem utána penetrációs vizsgálatot végezni.

3.2.3. Eredmények

Amint a labor visszaigazolja, hogy az eredmények megfelelnek az elvárásoknak, a munkálatok folytatódhatnak a teljes területen. A munkálatok előre haladtával folytatódnak a labor mérések is. A teljes felületet megvizsgálva a következő eredményeket kaptuk:

- sikerült elérni az $E_{v2} \geq 45$ MPa értéket mindenhol, ahol a töltés szemcsés anyagból készült
- az agyagos területek elveszítik a stabilitásukat a nagy energiájú vibrációk hatására, ezáltal jól behatárolható az a terület, ahol kötelező módon ki kell cserélni a töltést
- átlagosan 10 cm-t süllyedt a felület, ami előtte is már tömörítve volt, így csökkent a későbbi süllyedés esélye

15. ábra

Statikus tárcsával mért teherbírás: Medgyes, Szegen megye

Szeretnénk ezen méréseket újra elvégezni egy homogén, természetes állapotában található, lehetőleg kevésbé kötött talajon. Ez esetben egy homogén környezet kizárná a téves eredmények lehetőségét. Ugyanakkor előtte és utána végezhetnénk penetrációs tesztet. Így remélhetőleg még pontosabb rálátást adna a tömörödés mélységéről és mértékéről. Vele egyidejűleg láthatnánk a teherbírás növekedését, olyan eredményeket kapva, amik sokkal értékelhetőbbek és relevánsabbak a tervezés folyamatában.

KÖVETKEZTETÉS

Az Impactor 2000 és az impact technológia nagyon hatásos altalajok tömörítése és akár kontrolált töltések készítésére is. Gyenge teherbírású altalajok esetén alternatívát nyújthat a talaj cserére vagy a cementes/meszes talaj kezelésére, továbbá kiválthatja a nehezen szállítható mélytömörítő gépezeteket a homokos és löszöid talajok esetén.

Tekintve az elmúlt években példátlanul magas üzemanyag és építkezési anyag árakat, a fent prezentált technológiákhoz hasonló alternatívákat kell keresnünk egy ekonomikusabb földmunka építéshez, ügyelve arra, hogy nem vállaljon a minőség kárára.

SZAKIRODALOM

- [1] „AND 530-2012 - Instructiuni privind controlul calitatii terasamentelor”.
- [2] „C 169-1988 - Normativ privind executarea lucrărilor de terasamente pentru realizarea fundațiilor construcțiilor civile și industriale.”.
- [3] „C 182-87 - Normativ privind executarea mecanizata a terasamentelor de drumuri”.
- [4] „DIN-18134 - Determining the deformation and strength characteristics of soli by plate loading test”.
- [5] „EN 16907 - Earthworks”.
- [6] „GE 026-1997 - Ghid pentru executia compactarii in plan orizontal si inclinat a terasamentelor”.
- [7] „GT 067-2014 - Ghidul privind controlul lucrarilor de compactare a pamanturilor necoezive”.
- [8] „NE 008-97 - Normativ privind imbunatatirea terenului de fundare prin procedee mecanice - Indicativ C 29-85”.
- [9] „NP 125-2010 - Normativ privind fundarea constructiilor pe pamanturi sensibile la umezire”.
- [10] „SR 4032-1-2002 - Lucrari de drumuri - Terminologie”.
- [11] „STAS 1913-13 - Teren de fundare, Determinarea caracteristicilor de compactare, incercarea PROCTOR”.
- [12] „STAS 1913-15 - Teren de fundare, Determinarea greutatii volumice pe teren”.
- [13] „STAS 2914-4 - Determinarea modulului de deformatie liniara - Lucrari de drumuri si de cale ferata”.
- [14] „STAS 2914-84 - Lucrari de drumuri, Terasamente_Conditii tehnice generale de calitate”.
- [15] „STAS 8840-83 - Lucrari de drumuri, StratURI de fundatii din pamanturi stabilizate mecanic, Conditii tehnice generale de calitate”.
- [16] „STAS 9850-89 - Verificarea Compactarii Terasamentelor, Lucrari de imbunatatiri funciare”.
- [17] „MSZ 2509-3 – Útpályaszerkezetek teherbíró képességének vizsgálata_Tárcsás vizsgálat”.
- [18] „UT 2-2.124 - Dinamikus tömörség és teherbírásmérés kistárcsás könnyűejtősúlyos berendezéssel”.